

Komunikace s veřejností v průběhu a po radiální havárii

Karla Petrová, Státní úřad pro jadernou bezpečnost

Ivana Fojtíková, Státní ústav radiální ochrany

Komunikace s veřejností v průběhu a po radiační havárii

Obsah sdělení

- Zkušenosti z komunikace s veřejností a médii z pohledu orgánu státní správy
- Problematika komunikace rizika
- Některé výsledky sociologického průzkumu v ČR zaměřeného na vnímání veřejnosti rizika spojeného s používáním zdrojů ionizujícího záření a s využíváním jaderné energie
- Důsledky radiačních havárií na diskusi odborné veřejnosti
- Ponaučení
- Přijatá opatření

Zkušenosti z komunikace s veřejností a médií z pohledu orgánu státní správy

- Černobyl – nemá již smysl rozebírat a připomínat kdo co řekl nebo neřekl a měl říci, je zřejmé, že komunikace s veřejností byla poplatná své době a společensko-politické situaci (což nepřekvapí ani dnes), tzn. **veřejnost informována včas a pravdivě a srozumitelně nebyla**
- Nic na tom nemění fakt, že zvýšení ozáření obyvatelstva na území ČR bylo v důsledku havárie velmi nízké a v podstatě žádná speciální ochranná opatření nebylo potřeba zavádět
- Nedostatečná oficiální komunikace a šíření „pravdivých“ informací pouze neoficiálními informačními kanály zcela jistě přispělo k vytvoření silné nedůvěry veřejnosti k oficiálně vydávaným zprávám a prohlášením i do budoucna a tohoto získaného stigmatu se „jádro“ a ionizující záření velmi obtížně zbavuje dodnes
- Budování důvěryhodnosti a kreditu úřadu jako orgánu státní správy je pomalou a dlouhodobou mravenčí prací a jakákoliv chyba okamžitě tento kredit výrazně snižuje
- Důvěryhodnost se musí budovat zejména v době kdy bezprostřední riziko nehrozí, v havarijní situaci je komunikace extrémně obtížná

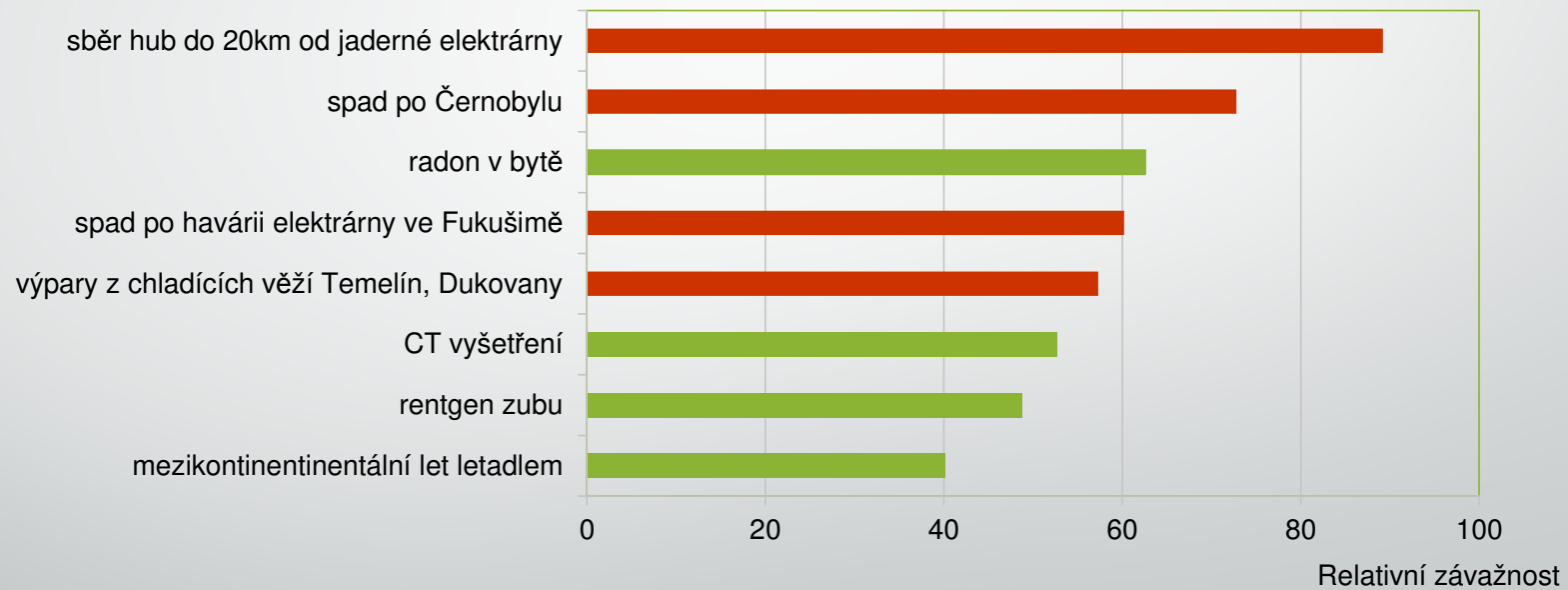
Komunikace rizika

Prostor ke komunikaci

- Důsledkem převážně subjektivního vnímání rizika je také to, že se pocit ohrožení (a zájem o informace) začne uplatňovat až ve chvíli, kdy je hrozba reálná,
- např. o atomovou elektrárnu a její havarijní plán se lidé zajímají ve dvou situacích
 - když se má začít stavět a rozhoduje se, zda na obzoru chladicí věže budou nebo ne (část populace)
 - když dojde k mimořádné situaci/havárii (většina populace)
- Mezitím („v dobách míru“) je zájem většiny populace o téma minimální, lidé se snaží s rizikem žít, většinou je vědomě nebo podvědomě snižují jako velmi nepravděpodobné, obavy potlačují...

Vnímání závažnosti možných zdrojů ozáření

Srovnání míry závažnosti zdrojů radiace v běžném životě občanů



Výzkum SÚRO 2013

Podmínky k efektivní komunikaci

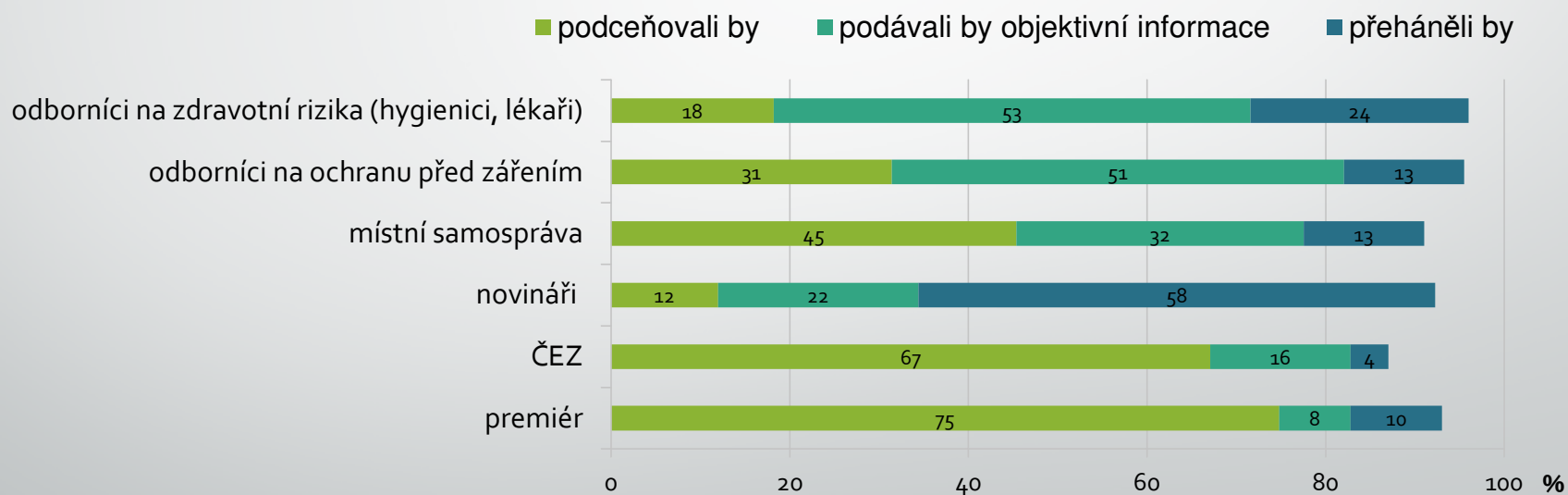
- V krizové situaci je pro její úspěch zejména důležitá osoba komunikujícího, především její důvěryhodnost.

Ta je pro populaci dána

- Zkušeností s osobou komunikujícího
 - Zkušeností s institucí, kterou zastupuje
 - Příslušností k určité sociální skupině (politik, novinář, ...)
 - Schopnost používat běžný/srozumitelný jazyk při komunikaci s obecnou populací
- Důvěryhodnost v oboru radiační ochrany je o to nezbytnější, že se při vzniku nehody není možné spolehnout na smysly, ionizující záření lze detekovat pouze přístroji (velký rozdíl např. v případě povodně)
 - Tato nutnost „odevzdat se do rukou odborníků“ vzbuzuje u populace pocit ohrožení. Část populace by se odevzdala a důvěřovala, část by vzala věci do svých rukou a snažila se chránit sama (např. divokou evakuací)

Důvěra v objektivitu podávaných informací v případě radiální havárie

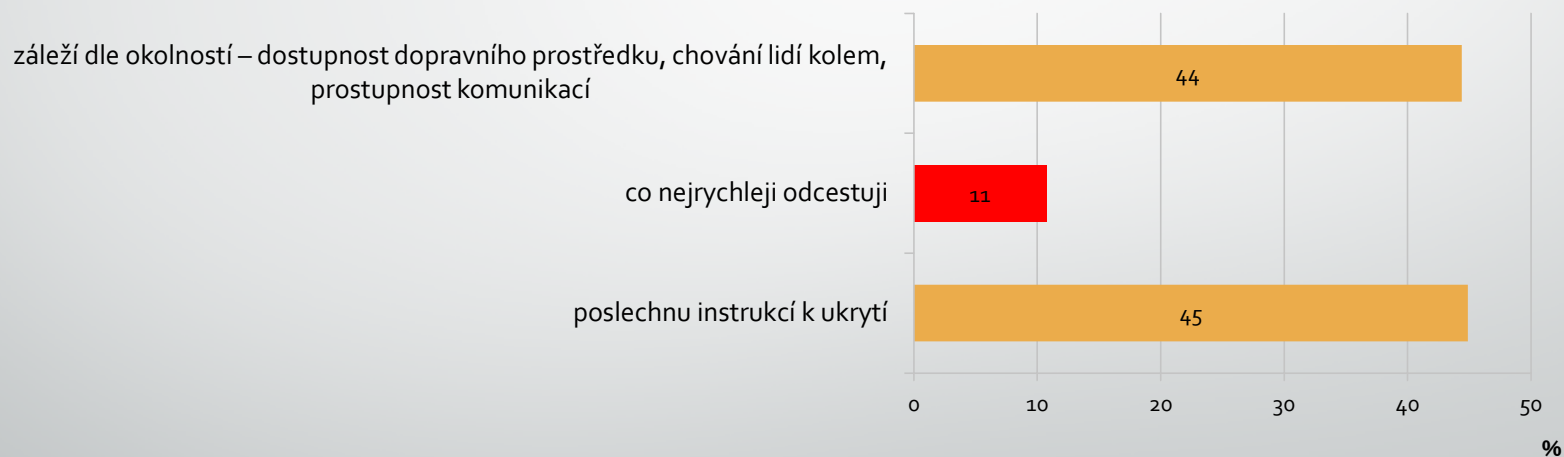
Nakolik objektivně by podle Vás níže uvedení činitelé informovali o dopadech případné radiální nehody v ČR?



Zdroj: SÚRO, 2013

Přístup k samovolné evakuaci – ochota uposlechnout instrukce k ukrytí

Pokud byste se nacházel(a) v místě poblíž lokality zasažené radioaktivitou a instrukce by vybízely k ukrytí na místě, uposlechnete nebo se spíše budete snažit navzdory instrukcím co nejrychleji místo opustit?



Zásady krizové komunikace - situace po Fukušimě

- Zásady krizové komunikace a komunikace rizika s veřejností se staly po havárii v jaderné elektrárně Fukušima Daiichi velmi diskutovaným tématem
- UNSCEAR, WHO, IAEA, NEA/OECD, ICRP , EU
- Obrovské množství konferencí, workshopů, pracovních jednání expertů, expertní mise v Japonsku, zprávy, akční plány, publikace, standardy – vždy jedním z témat komunikace
- Akční plán IAEA k celosvětovému posílení jaderné bezpečnosti – jedním z 12 identifikovaných témat – „Komunikace a předávání informací“ s cílem posílení transparentní a efektivní komunikace s veřejností

International Experts' Meeting on Radiation Protection after the Fukushima Daiichi Nuclear Power Plant Accident, 17-21 February 2014, Vienna, Austria

Jedním z témat mimo jiné **strategie komunikace rizika**

Mezi klíčové závěry lze zařadit :

Komunikace jako taková je **věda** – prolíná se sociologií, psychologií, neurologií,

Efektivní krizová komunikace je založena na **předvídavosti, přípravě a procvičování**

Většina otázek a obav občanů může být **identifikována předem**, nemají nás zaskočit

95% krizové komunikace musí být realizováno před vznikem krizové situace – je potřeba **budovat a upevňovat důvěru, vysvětlovat zásady radiační ochrany, respektovat kulturní rozdíly**

Strategie komunikace rizika

Zásady komunikace v rané fázi havárie – **Buď první, Buď přesný, Buď přesvědčivý**

CCO (compassion, conviction, optimism) – **soucit, přesvědčivost, naděje**

27 slov/9 sekund/3 sdělení

Jedna negativní zpráva je vnímána asi **3x intenzivněji** než zpráva pozitivní

Nejdůležitější informace je **první a poslední**

V krizové situaci chování a jednání lidí neodpovídá jejich **vzdělání**

Předání důležitých informací musí být **krátké a jednoduché**

(Zdroj: Dr. Vincent T. Covello, Center for Risk Communication, Institute for High Concern Communication, New York City,

„Risk Communication: Linking Science with Society“)

Komunikace rizika z pohledu radiační ochrany

- Mezinárodní odborná komunita radiační ochrany v dobré víře tyto zásady otevřené a transparentní komunikace odhodlaně přijala a začala je realizovat v praxi – ukázalo se však, že dobrá vůle a odhodlanost nestačí – dospěli jsme ke zjištění, že neumíme svou „vědu“ veřejnosti vysvětlit a přiblížit tak, aby jí rozuměla a pochopila zásady rozhodování v havarijní situaci.
- Velmi zřetelně se tento fakt projevil v Japonsku po Fukušimě, kde si veřejnost z celé rozsáhlé diskuse odnesla, že 1mSv/rok je bezpečná dávka za každých okolností a toho se dožadovala i tam kde toto nebylo jednak možné dosáhnout a navíc za daných okolností bylo odůvodněné a přijatelné přijmout vyšší hodnoty ozáření (až do 20mSv/rok). Důsledkem jsou obrovské náklady na dekontaminaci, vytvoření enormního množství kontaminovaného odpadu a zejména prodloužení doby do možného návratu lidí zpět a tím v mnoha případech rozpad infrastruktury v postižených oblastech).

Komunikace rizika z pohledu radiační ochrany

- Odborná veřejnost se rozdělila na dva tábory – jeden volá po zjednodušení samotné vědy v zájmu jejího snazšího porozumění i laiky (např. stanovit tzv. „bezpečnou dávku“ a nespekulovat na úrovni nižších dávek o pravděpodobnostních účincích) a druhý vyzývá k trpělivosti a vytrvalosti ve vzdělávání občanů, mediálních partnerů, zavedení problematiky hodnocení rizika a radiační ochrany do škol různých stupňů.
- Vzdělávání občanů v různých odborných oblastech zasahujících do jejich běžného života a ovlivňujících jejich zdraví je ovšem velmi problematickou oblastí – musí být stanoveny priority, děti ve školách ani dospělí nelze zahltit informacemi z mnoha oborů
- Hodnocení a vnímání rizika tak soupeří o své místo s takovými tématy jako ekonomická gramotnost, zdravý životní styl, bezpečnost potravin, partnerské vztahy a rodina, apod...

Témata zajímavá pro občany v případě mimořádné radiační situace

- Obavy těhotných – dotazy na možnost poškození plodu – věnována zvýšená pozornost
- Účinky jódových tablet – opět zvýšená snaha vysvětlit lidem, že není potřeba KI užívat a že se nejedná o univerzální ochranu před ozáření
- Dotazy týkající se obecně civilní ochrany – kde je kryt, kde mám masku, kdo mi řekne co mám dělat,...
- Veličiny a jednotky radiační ochrany – mSv , mGy, Bq,
- Limity ozáření – vysvětlit proč jsou různé pro obyvatele, pracovníky , zasahující osoby
- Příspěvek Černobylu a Fukušimy k dávkám obyvatel ČR
- Ochranná opatření a havarijní připravenost v ČR
- Aktuální radiační situace v Japonsku

Témata zajímavá pro občany v případě mimořádné radiální situace

- Aktuální radiální situace v ČR
- Stupnice INES – hodnocení závažnosti havárií, co znamenají jednotlivé stupně
- Stav reaktorů, jaderná bezpečnost, chlazení reaktorů
- Počty obětí havárie ve Fukušimě (Černobylu) – odhady
- Vznik radioaktivního jódu a nejvyšší přípustné úrovně pro jód a jeho vliv na lidský organismus
- Monitorování mořské vody
- Radioaktivita ryb

Poznatky a poučení z dosavadní krizové komunikace

- Odpovědi na obecné dotazy mít **předem zpracované** tak, aby mohly sloužit jako odkazy – je již realizováno formou informačního webu SÚJB
- **Reagovat rychle a dávat co nejvíce aktuálních informací na web a napojit se také na sociální média**
- **V zájmu konzistence koordinovat komunikaci s veřejností s ostatními relevantními orgány státní správy**
- Vyčlenit pracovníky na komunikaci a **komunikovat řízeně** – tzn. zejména podávat **konzistentní informace**, třeba i neodpovídat hned, vzít si kontakt a informace ověřit, tyto pracovníky školit a připravovat na takovou komunikaci včetně vystoupení v on-line přenosech
- Pokusit **se vzdělávat média**, využít každou příležitost pro tento záměr, komentovat nebo upřesňovat zprávy v médiích (např. v poslední době souvislost mezi růstem počtu rakoviny štítné žlázy a snímkováním zubů, radioaktivní jód v ovzduší, aktuálně Ruthenium)

Poznatky a poučení z dosavadní krizové komunikace

- Vyplatí se **věnovat úsilí na komunikaci** a snažit se veřejnost uklidnit a vysvětlit co nejpřesněji a srozumitelně na co se ptají, potenciálně se dá předejít tomu, aby se příliš šířily nesmysly (ovšem nová zkušenost s záměrným šířením dezinformací ukazuje, že to může být velmi obtížné),
- Je potřeba se vybavit téměř **nekonečnou trpělivostí**,
- Připravit se na komunikaci i s lidmi psychicky ne zcela vyrovnanými, agresivními a vyhrožujícími,
- Pokusit se postupně a nenásilně a ve spolupráci s odborníky na vzdělávání zavést do škol téma radiační ochrany a tak přispět ke **zvýšení obecné gramotnosti veřejnosti v této oblasti**

Státní úřad pro jadernou bezpečnost varuje před poplašnou zprávou

Státní úřad pro jadernou bezpečnost na základě dotazů řady znepokojených občanů důrazně varuje před zavádějícími a poplašnými informacemi ve vztahu k zjištěnému výskytu stopového množství radioaktivního jódu v ovzduší v některých evropských zemích.

Státní úřad pro jadernou bezpečnost potvrzuje, že naměřené hodnoty na území ČR se pohybují v řádu mikroSv a v žádném případě v tomto množství nemohou ohrožovat zdraví lidí. Pozornost by z tohoto pohledu vyvolaly hodnoty až milionkrát vyšší.

Zprávy šířené některými tzv. alternativními weby jako např. AENews, který vyzývá občany k nákupu jódových tablet a dozimetrických přístrojů a dále varuje před vycházením a konzumací některých potravin, jsou naprosto nesmyslné a zřejmě úmyslně chtějí z nějakého důvodu vyvolat paniku v zemích Evropy. Účel tohoto konání nám není znám, ale **SÚJB zvažuje podání trestního oznámení pro šíření poplašné zprávy.**

Státní úřad pro jadernou bezpečnost apeluje na zdravý rozum občanů i médií - ze strany SÚJB a jiných orgánů státní správy není důvodu k utajování jakékoliv informace týkající se případného ohrožení zdraví lidí. Pokud by byla potřeba chránit zdraví obyvatel ČR a zavádět jakákoliv opatření na jejich ochranu, byla by tato opatření okamžitě přijata a občané pravdivě informováni.

Státní úřad pro jadernou bezpečnost důrazně varuje před zbytečným nákupem a požíváním jódových tablet! V této chvíli k tomu není žádný důvod a naopak to může vést ke zbytečné zátěži organismu nebo přímo poškození zdraví.

Informace o výskytu Ru-106 v ovzduší

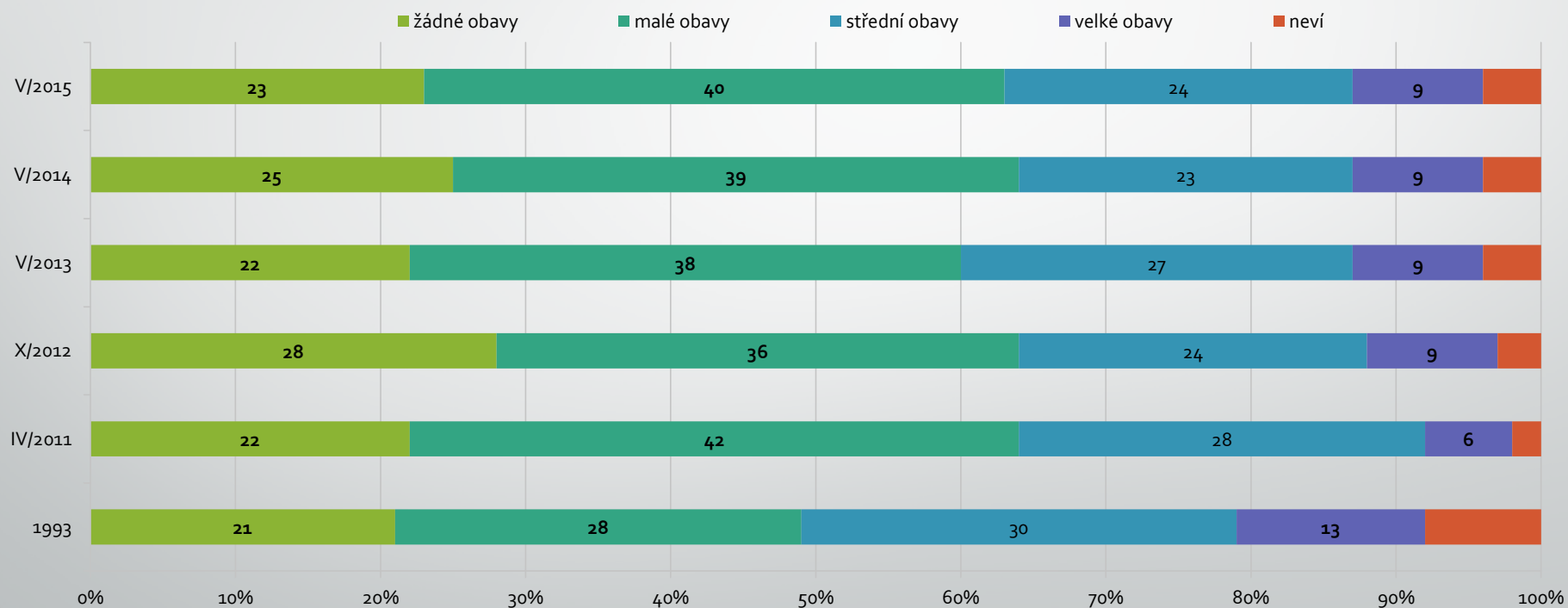
Státní úřad pro jadernou bezpečnost informuje, že v ovzduší v ČR i některých dalších státech EU bylo v minulých dnech od 29. září do 3. října detekováno stopové množství radioaktivní látky – konkrétně Ru-106 na úrovni řádově mBq/m³. Naměřené hodnoty v tomto množství v žádném případě nemohou ohrožovat zdraví lidí, pozornost by z tohoto pohledu vyvolaly hodnoty až milionkrát vyšší. Zdroj úniku není zatím znám. Další umělé radionuklidy v ovzduší nebyly nalezeny, z toho lze vyvodit, že se nejedná o únik radionuklidů z jaderného zařízení. Ru-106 se používá v lékařství, ale i v některých průmyslových aplikacích příp. pro laboratorní účely.

SÚJB situaci dále sleduje a vyhodnocuje.

Podrobnější informace o výsledcích měření lze nalézt na [webových stránkách SÚRO](#).

Obavy obyvatel ČR

Pocítujete obavy z používání jaderné energie u nás?



Zdroj: Centrum pro výzkum veřejného mínění

Stochastické účinky záření

Pravděpodobnost úmrtí na rakovinu
v populaci je 25%.

Kdybychom jednotlivce vystavili ozáření 100 mSv, pak
pravděpodobnost úmrtí vzroste na 25,5%.

Nelze však určit zda konkrétní osoba rakovinu dostane nebo ne. Nelze ani určit zda rakovina u konkrétní osoby je způsobena zářením nebo něčím jiným. Toto lze vždy hodnotit pouze statisticky jako zvýšený výskyt případů v určité populaci, která byla vystavena zvýšenému ozáření. Ovšem pokud se dávky, kterým bude tato skupina vystavena budou pohybovat pod 100mSv nebude účinek **rozeznatelný** od uvedeného relativně vysokého přirozeného výskytu nádorů v neozářené populaci

Děkuji vám za pozornost

